

**ԲՆԱԿԼԻՄՅԱԿԱՆ ԳՈՐԾՈՆՆԵՐԻ ԱԶԴԵՑՈՒԹՅՈՒՆԸ ՃԱՆԱՊԱՐՀԻ
ԹՈՂՈՒՆԱԿՈՒԹՅԱՆ ՎՐԱ**

**Վալերիկ Մամիկոնի Հարությունյան*, Արմեն Վալերիկի Հարությունյան, Անահիտ Վարդգեսի
Հարությունյան, Չինար Վահանի Ներսեսյան, Կարապետ Հակոբի Մոսիկյան**

Ճարտարապետության և շինարարության Հայաստանի ազգային համալսարան, ք. Երևան, ՀՀ

*vmh-1961@mail.ru

Հոդվածում քննարկվում է բնակլիմայական գործոնների ազդեցությունն ավտոճանապարհների թողունակության վրա: Որոշվել է երկգոտի ճանապարհի գոտու թողունակությունը՝ հաշվի առնելով բնակլիմայական պայմանները, ճանապարհի վիճակը և ավտոմոբիլի ազատ երթևեկության միջին արագությունը: Նոր ճանապարհների նախագծման դեպքում թեթև մարդաստար ավտոմոբիլների փաստացի առավելագույն թույլատրելի արագությունն առաջարկվում է որոշել վերլուծական եղանակով, ելնելով հաշվարկի սխեմայից, երկրաչափական պարամետրերի պահանջներից և տրանսպորտաշահագործական բնութագրերից, հաշվի առնելով օդերևութաբանական գործոնների ազդեցությունը, ճանապարհի հետ ավտոմոբիլի փոխազդեցությունը և վարորդի կողմից երթևեկության պայմանների ընկալումը:

***Բանալի բառեր.** ավտոճանապարհ, ավտոմոբիլ, արագություն, թողունակություն, բնակլիմայական գործոն, թաց ծածկ, միջին քառակուսային շեղում*

Ներածություն

Հաղորդակցուղիների գործունեությունը բնութագրող կարևոր չափանիշներից է դրանց թողունակությունը: Թողունակությունը դա ավտոմոբիլների առավելագույն քանակն է, որը կարող է բաց թողնել ճանապարհահատվածը միավոր ժամանակահատվածում՝ դիտարկվող ճանապարհի մեկ կամ երկու ուղղություններով տվյալ բնակլիմայական պայմաններում:

Ավտոճանապարհների համար դասակարգվում է թողունակության երեք հասկացություն՝ հաշվարկային, փաստացի և նորմատիվային:

Հաշվարկային թողունակությունը որոշվում է տեսական եղանակով՝ տարբեր հաշվարկային բանաձևերով: Այդ նպատակով կարող են կիրառվել տրանսպորտային հոսքի տարբեր մաթեմատիկական մոդելներ և էմպիրիկ բանաձևեր, որոնք հիմնված են հետազոտական տվյալների ամփոփման վրա:

Փաստացի թողունակությունը հնարավոր է որոշել միայն գործող ճանապարհներին՝ ձևավորված ճանապարհային երթևեկության պայմաններում: Այդ տվյալներն ունեն հատկապես մեծ գործնական նշանակություն, քանի որ որոշակի արագության մակարդակի և երթևեկության անվտանգության ապահովման դեպքում այն հնարավորություն է տալիս գնահատել իրական թողունակությունը:

Առավել հասարակ է նորմատիվային թողունակության կիրառումը, որը տրվում է պաշտոնական նորմատիվային փաստաթղթերում (Շինարարական նորմերում) [1, 2]:

Նյութեր և մեթոդներ

Ավտոճանապարհների թողունակությունն առավել նկատելի նվազում է բնակլիմայական գործոնների՝ անձրևի, ձյան տեղումների, մերկասառույցի, մառախուղի և այլնի ներգործության ժամանակաընթացքում [1, 3]: Այն բացատրվում է նրանով, որ այդպիսի գործոնները նկատելիորեն ներագործում են ճանապարհի, ավտոմոբիլի և վարորդի վիճակի վրա (ավտոմոբիլի փոխազդեցությունը ճանապարհի հետ, վարորդի կողմից ճանապարհի և շրջակա իրադրության ընկալումը): Արդյունքում նվազում է արագությունը, տրանսպորտային հոսքում մեծանում են միջակայքերը և որպես հետևանք՝ նվազում է թողունակությունը, առաջանում են խճողումներ և կանգառներ: Այդ իսկ պատճառով թողունակությունը պարտադիր ստուգում են ճանապարհի վիճակի և եղանակային պայմանների համար՝ տարվա առավել վատ եղանակային ժամանակահատվածներում (ձմեռային և աշնանային): Բնական հետազոտումները ցույց են տվել, որ ոչ միայն Երևան քաղաքի ճանապարհափողոցային ցանցի (ՃՓՑ), այլ նաև արտաքաղաքային ճանապարհների ուղեմասերում և խաչմերուկներում բնակլիմայական պայմանների վատթարացման դեպքում նվազում է թողունակությունը: Կախված ճանապարհի նշանակությունից, կարգից, պահպանումից և եղանակային պայմաններից թողունակության գնահատման ժամանակ կարող են ընդունվել ճանապարհի մակերևույթի հետևյալ հաշվարկային վիճակները՝

- **ձմեռային ժամանակահատված.**

- ձյունաթափի և ձյունաբքի ժամանակ, մինչ ձյունամաքիչ մեքենաների անցումը, ձյան շերտն առկա է երթևեկելի մասի և կողնակների վրա,
- երթևեկելի մասը մաքրված է, սառույցը և ձյունն առկա են երթևեկելի մասի եզրին և կողնակների վրա,
- ճանապարհաձածկը պատված է մերկասառույցով,
- ճանապարհաձածկը մշակվել է քիմիական և իներտ նյութերով, խոնավ է:

- **գարնանային-աշնանային ժամանակահատված.**

- ճանապարհաձածկը թաց է և մաքուր,
- ճանապարհաձածկը թաց է, մաքուր գոտու եզրամասերը ցեխոտ են:

Արդյունքներ և քննարկում

Երկգոտի ճանապարհի գոտու թողունակությունը, հաշվի առնելով բնակլիմայական պայմանները, որոշվում է հետևյալ բանաձևով [4, 5].

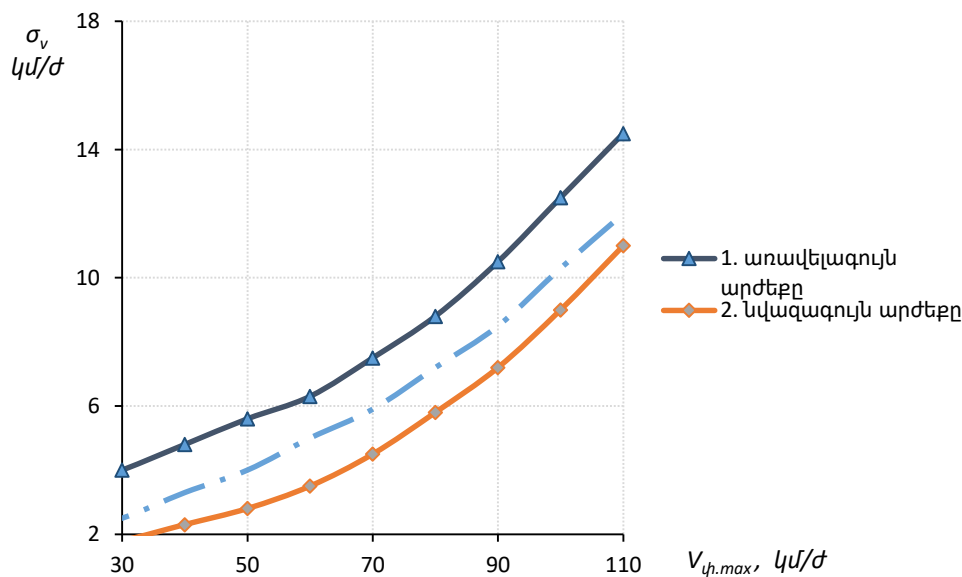
$$P = \omega \alpha V_0 q_{max}, \quad (1)$$

որտեղ ω -ն գործակից է, կախված հանդիպակաց երթևեկելի գոտու բեռնվածությունից, α -ն գործակից է, կախված ճանապարհային պայմաններից և ճանապարհի տեսակից, V_0 -ն երթևեկության արագությունն է ազատ պայմաններում, q_{max} -ն՝ դիտարկվող տեղամասում երթևեկության առավելագույն խտությունը, u_{ph}/σ :

Ճանապարհի թողունակության հաշվարկի համար ավտոմոբիլի ազատ երթևեկության միջին արագությունը, հաշվի առնելով ճանապարհի վիճակը և եղանակային պայմանները, հաշվարկվում է հետևյալ բանաձևով՝

$$\bar{V}_0 = V_{ph. max} - 3\sigma_v \text{ կամ } V_0 = K_{h. u.} V_{tn. max} - 3\sigma_v, \quad (2)$$

որտեղ $V_{ph. max}$ -ն ավտոմոբիլի փաստացի հնարավոր առավելագույն արագությունն է ըստ դինամիկական բանութագրերի կամ անվտանգության պայմանների՝ եղանակային տվյալ պայմաններում, $V_{tn. max}$ -ն ավտոմոբիլի առավելագույն արագությունն է չափանմուշային պայմաններում, σ_v -ն տրանսպորտային հոսքում ավտոմոբիլի ազատ երթևեկության արագության միջին քառակուսային շեղումն է: Որպես չափանմուշային ընդունվում է ճանապարհի ուղղաճիծ հորիզոնական հատվածը՝ չոր, կցման բավարար գործակցով ծածկը, ամրացված կողնակներով, օդի ջերմաստիճանը՝ $20^\circ C$, երբ բացակայում է անձրևը, քամին և մառախուղը, $K_{h. u.}$ -ն հաշվարկային արագության ապահովման գործակիցն է [4, 7]:

Նկ. 1. Միջին քառակուսային շեղման կախվածությունն առավելագույն արագությունից

Տրանսպորտային հոսքի ազատ երթևեկության արագության միջին քառակուսային շեղումն ընդունում են նկ.1-ի տվյալներով հետևյալ արագությունների համար.

$$V_{ph. max} = K_{h. u.} V_{tn. max} , \quad (3)$$

$$K_{h. u.} = \frac{V_{ph. max}}{V_{tn. max}} : \quad (4)$$

Ճանապարհային պայմանները և հնարավոր առավելագույն կամ առավելագույն թույլատրելի արագությունները հաշվի առնող α գործակիցը հանդիպակաց երթևեկությամբ երկգոտի ճանապարհի համար որոշվում է հետևյալ բանաձևով [5, 6]՝

$$\alpha=0,65-0,00425 V_{\text{փ. max}}: \quad (5)$$

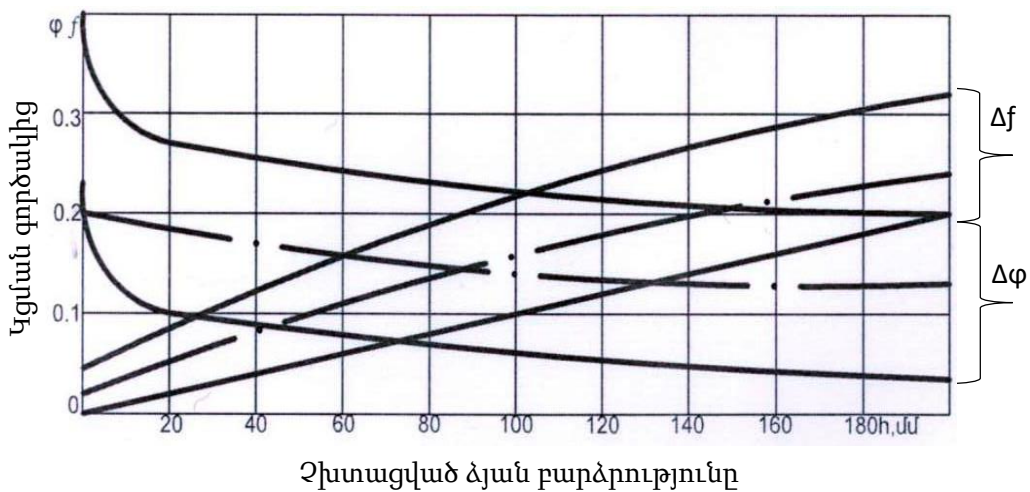
Համընթաց երթևեկությամբ բազմագոտի ճանապարհների համար՝ մինչև 110 կմ/ժ առավելագույն արագության դեպքում՝

$$\alpha=0,65-0,005 V_{\text{փ. max}}: \quad (6)$$

Թեթև մարդատար ավտոմոբիլի փաստացի առավելագույն հնարավոր կամ առավելագույն թույլատրելի արագությունը նոր նախագծվող ճանապարհների համար կարելի է որոշել վերլուծական եղանակով, հաշվի առնելով հաշվարկի սխեման, երկրաչափական պարամետրերի նկատմամբ պահանջները և տրանսպորտաշահագործական բնութագրերը: Այդ դեպքում հիմնական խնդիրն է ճանապարհի վրա օդերևութաբանական գործոնների ազդեցության պարտադիր հաշվի առնելը, որոնցից են՝ ճանապարհի հետ ավտոմոբիլի փոխազդեցությունը և երթևեկության պայմանների ընկալումը վարորդի կողմից [2, 6, 7]:

Ճանապարհի թողունակության որոշման համար $V_{\text{փ. max}}$, V_0 -ն կարելի է որոշել հաշվարկով կամ թեթև մարդատար ավտոմոբիլի ազատ երթևեկության արագության նկատմամբ դիտարկման տվյալներով՝ եղանակային անբարենպաստ պայմաններում ճանապարհի բոլոր բնորոշ տեղամասերում՝ հաշվարկային արագությունների դեպքերում: Չյան տեղումների կամ ձյան առկայության դեպքում առավելագույն հնարավոր արագությունը որոշվում է երթևեկության հիմնական հավասարումից, նրա մեջ տեղադրելով ճոճման դիմադրության և կցման գործակցի համապատասխան արժեքները (նկ. 2) [1, 5, 8]:

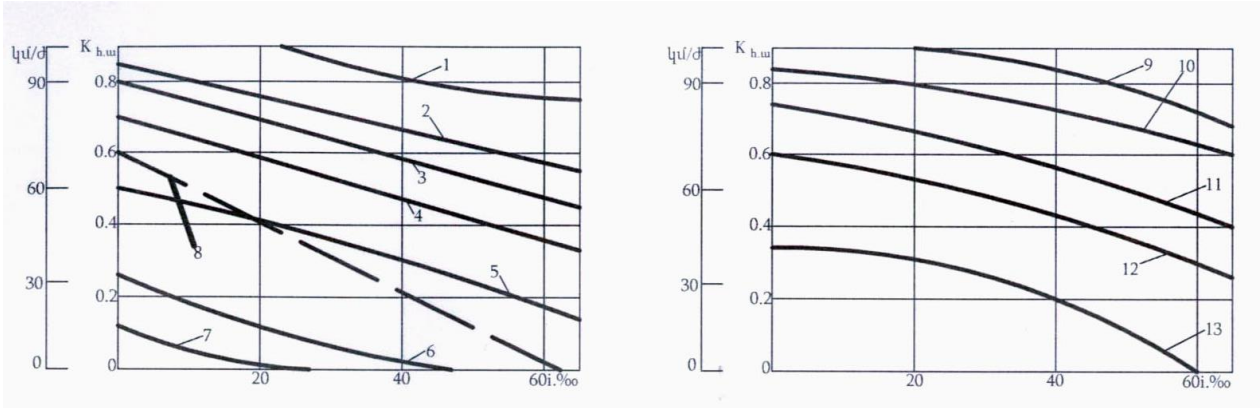
Վայրէջքների վրա առավելագույն թույլատրելի արագությունը որոշվում է ճանապարհի վրա հանկարծակի խոչընդոտ առաջանալուց առաջ արգելակման պայմանից, իսկ հաշվարկային արագության ապահովման գործակիցը որոշվում է արգելակման ուղու հավասարումից՝ չափանմուշային պայմանների դեպքում:

Նկ. 2. Կցման (φ) և ճոճման դիմադրության (f) գործակիցների կախվածությունը ճանապարհաճաճակի վրա չխտացված ձյան հ բարձրության դեպքում

Վայրէջքի վրա թույլատրելի առավելագույն արագությունը որոշվում է ճանապարհաձևի վրա հանկարծակի խոչընդոտ առաջանալու պայմանից, իսկ հաշվարկային արագության ապահովվածության գործակիցը գտնում են արգելակման ուղու հավասարումից [9-12]:

Հաշվարկային արագության ապահովման գործակիցը ճանապարհաձևի տարբեր վիճակներում և երկայնական թեքությամբ հատվածներում ներկայացված է նկ. 3-ում:

ա) վերելքի վրա

բ) վայրէջքի վրա

Նկ. 3. Երկայնական թեքության և ճանապարհաձևի վիճակի ազդեցությունը երթևեկության արագության վրա. 1-չոր մաքուր ծածկ, $f=0,015$, 2 - ձյան փխրուն շերտ, $h=25$ մմ, $f=0,02$, 3 - ձյան խտացված շերտ, $f=0,04$, 4 - ձյան փխրուն շերտ, $h=20$ մմ, $f=0,09$, 5 - ձյան փխրուն շերտ, $h=40$ մմ, $f=0,10$, 6 - ձյան փխրուն շերտ, $h=80$ մմ, $f=0,15$, 7 - ձյան փխրուն շերտ, $h=10$ մմ, $f=0,17$, 8 - ծածկի վրա մերկասառույց, $f=0,09$, 9 - չոր մաքուր, $\varphi=0,5...0,6$, 10 - թաց մաքուր, $\varphi=0,4$, 11 - թաց, $\varphi=0,3$, 12 - տոփանված ձյուն, $\varphi=0,2$, 13 - մերկասառույց, $\varphi=0,1$

Եզրակացություն

- Բնակլիմայական գործոնները նվազեցնում են ճանապարհի թողունակությունը: Ավտոճանապարհների վրա բնակլիմայական գործոնների (անձրև, ձյուն, մերկասառույց, մառախուղ և այլն) ազդեցության պայմաններում նվազում է տրանսպորտային հոսքի արագությունը, մեծանում են տարածական և ժամանակային միջակայքերը և արդյունքում նվազում է թողունակությունը:
- Նոր ճանապարհների նախագծման ժամանակ հաշվարկային արագությունը անհրաժեշտ է որոշել վերլուծական եղանակով, հաշվի առնելով հաշվարկի սխեման, երկրաչափական պարամետրերը և տրանսպորտաշահագործական բնութագրերը: Այդ դեպքում հիմնական խնդիրն է ճանապարհի հետ ավտոմոբիլի փոխազդեցության և վարորդի կողմից երթևեկության պայմանների ընկալման պարտադիր հաշվի առնելը:

Գրականության ցանկ

- [1] **Г.И. Клинковштейн, М.Б. Афанасьев**, Организация дорожного движения: Учеб. для вузов, 5-е изд., перераб. и доп., Транспорт, Москва, 2001, 247 с.
- [2] **ՀՀՇՆ 32-01-2022**. Ավտոմոբիլային ճանապարհներ, ՀՀ Շինարարական նորմեր, Երևան, 2022, 203 էջ:
- [3] **В.Ф. Бабков**, Дорожные условия и безопасность движения, Транспорт, Москва, 2003, 290 с.

- [4] **В.И. Коноплянко**, Информация в дорожном движении, МАДИ, Москва, 2007, 65 с.
- [5] **В.В. Сильянов, Е.М. Лобанов**, Пропускная способность автомобильных дорог, Транспорт, Москва, 2009, 152 с.
- [6] **В.S. Kerner**, Introduction to Modern Traffic Flow Theory and Control: The Long Road to Three-Phase Traffic Theory, Springer, 2009, 278 p.
- [7] **Л.В. Булавина**, Расчет пропускной способности магистралей и узлов, УГТУ, 2019, 43 с.
- [8] Highway Capacity Manual, TRB, Washington, DC, 2020, 1134 p.
- [9] **В.И. Коноплянко**, Организация и безопасность дорожного движения, Транспорт, Москва, 2001, 183 с.
- [10] **Д.С. Самойлов**, Организация и безопасность городского движения: учеб. для вузов, 2-е изд., перераб. и доп. Москва, 1981, 256 с.
- [11] **Е.М. Лобанов**, Пропускная способность автомобильных дорог, Транспорт, Москва, 1970, 152 с.
- [12] **Я.В. Хомяк**, Организация дорожного движения, Высшая школа, Киев, 2006, 276 с.

ВЛИЯНИЕ КЛИМАТИЧЕСКИХ ФАКТОРОВ НА ПРОПУСКНУЮ СПОСОБНОСТЬ ДОРОГ

Валерик Мамиконович Арутюнян*, **Армен Валерикович Арутюнян**,
Анаит Вардгесовна Арутюнян, **Чинар Ваановна Нерсесян**, **Карапет Акопович Мосикян**
Национальный университет архитектуры и строительства Армении, г. Ереван, РА
*vmh-1961@mail.ru

В статье обсуждается влияние климатических факторов на пропускную способность автомобильных дорог. Определена пропускная способность полосы двухполосной дороги с учетом климатических условий, состояния дороги и средней скорости свободного движения автомобиля. В случае проектирования новых дорог предлагается фактическую максимальную допустимую скорость легковых автомобилей определять аналитическим методом, исходя из схемы расчета, требований к геометрическим параметрам и транспортно-эксплуатационных характеристик, с учетом влияния метеорологических факторов, взаимодействия автомобиля с дорогой и восприятия условий движения водителем.

Ключевые слова: *автомобильная дорога, автомобиль, скорость, пропускная способность, климатический фактор, мокрое покрытие, среднеквадратическое отклонение*

THE IMPACT OF CLIMATIC FACTORS ON ROAD CAPACITY

Valerik Harutyunyan*, **Armen Harutyunyan**, **Anahit Harutyunyan**, **Chinar Nersesyan**,
Karapet Mosikyan
National University of Architecture and Construction of Armenia, Yerevan, RA
*vmh-1961@mail.ru

The article discusses the impact of bioclimatic factors on the capacity of highways. The capacity of a two-lane road has been determined by taking into account bioclimatic conditions, road conditions, and the average free-flow speed of vehicles. For the design of new roads, it is recommended to determine the actual

maximum permissible speed of light passenger cars analytically, based on the calculation scheme, geometric parameter requirements, and transport-operational characteristics. This approach considers the influence of meteorological factors, the interaction between the road and the vehicle, and the driver's perception of traffic conditions.

Keywords: *highway, vehicle, speed, capacity, climatic factor, wet pavement, root mean square deviation*

Հարությունյան Վալերիկ Մամիկոնի, տ.գ.թ., դոց. (ՀՀ, ք. Երևան) – ՃՇՀԱՀ, Տրանսպորտային, լոգիստիկ համակարգերի և շինարարական մեքենաների ամբիոն, (+374)10567572, (+374)93100825, vmh-1961@mail.ru, **Հարությունյան Արմեն Վալերիկի, տ.գ.թ., դոց.** (ՀՀ, ք. Երևան) – ՃՇՀԱՀ, Տրանսպորտային, լոգիստիկ համակարգերի և շինարարական մեքենաների ամբիոն, (+374)43116611, armharutyunyan77@mail.ru, **Հարությունյան Անահիտ Վարդգեսի** (ՀՀ, ք. Երևան) – ՃՇՀԱՀ, Տրանսպորտային, լոգիստիկ համակարգերի և շինարարական մեքենաների ամբիոն, դասախոս, (+374)95683341, ann.harutyunyan1970@gmail.com, **Ներսեսյան Չինար Վահանի** (ՀՀ, ք. Երևան) – ՃՇՀԱՀ, Տրանսպորտային, լոգիստիկ համակարգերի և շինարարական մեքենաների ամբիոն, ասիստենտ, (+374)77490858, chinar.nersesyan@mail.ru, **Մոսիկյան Կարապետ Հակոբի, տ.գ.թ., դոց.** (ՀՀ, ք. Երևան) – ՃՇՀԱՀ, Տրանսպորտային, լոգիստիկ համակարգերի և շինարարական մեքենաների ամբիոն, (+374)94854540, karomosikyan@mail.ru

Арутюнян Валерик Мамиконович, к.т.н., доцент (РА, г. Ереван) - НУАСА, кафедра Транспортных, логистических систем и строительных машин, (+37410) 567572, (+37493) 100825, vmh-1961@mail.ru, **Арутюнян Армен Валерикович, к.т.н., доцент** (РА, г. Ереван) - НУАСА, кафедра Транспортных, логистических систем и строительных машин, (+374)43116611 armharutyunyan77@mail.ru, **Арутюнян Анаит Вардгесовна** (РА, г. Ереван) - НУАСА, кафедра Транспортных, логистических систем и строительных машин, преподаватель, (+374)95683341, ann.harutyunyan1970@gmail.com, **Нерсесян Чинар Вагановна** (РА, г. Ереван) - НУАСА, кафедра Транспортных, логистических систем и строительных машин, ассистент, (+374)77490858, chinar.nersesyan@mail.ru, **Мосикян Карапет Акопович, к.т.н., доцент** (РА, г. Ереван) - НУАСА, кафедра Транспортных, логистических систем и строительных машин, (+374)94854540 karomosikyan@mail.ru

Harutyunyan Valerik, doctor of philosophy (Ph.D) in Engineering, Associate Professor (RA, Yerevan) - NUACA, Chair of Construction Machinery and Organization of Traffic, (+374)10567572, (+374)93100825, vmh-1961@mail.ru, **Harutyunyan Armen, doctor of philosophy (Ph.D) in Engineering, Associate Professor** (RA, Yerevan) - NUACA, Chair of Construction Machinery and Organization of Traffic, (+374)43116611, armharutyunyan77@mail.ru, **Harutyunyan Anahit** (RA, Yerevan) – NUACA, Chair of Construction Machinery and Organization of Traffic, lecture, (+374)95683341, ann.harutyunyan1970@gmail.com, **Nersesyan Chinar** (RA, Yerevan) - NUACA, Chair of Construction Machinery and Organization of Traffic, assistant, (+374)77490858, chinar.nersesyan@mail.ru, **Mosikyan Karapet, doctor of philosophy (Ph.D) in Engineering, Associate Professor** (RA, Yerevan) - NUACA, Chair of Construction Machinery and Organization of Traffic, (+374)94854540, karomosikyan@mail.ru

Ներկայացվել է՝ 30.01.2026թ.

Գրախոսվել է՝ 15.02.2026.

Ընդունվել է տպագրության՝ 30.04.2026թ.